

Хоронжий А.И., Луцишин О.А. Налоговая регуляция деятельности отечественных предприятий при становлении рыночных отношений

Рассмотрена суть государственной регуляции деятельности предприятий, основные его направления и формы применения. Также представлены наилучшие, на наш взгляд, пути совершенствования государственного влияния на финансово-хозяйственную деятельность в современных условиях, с учетом основных аспектов рыночной среды.

Ключевые слова: государственная регуляция деятельности предприятий, налоги, налоговая система, финансовые рычаги, бюджетное инвестирование, предприятие, предпринимательская деятельность.

Khoronzhiy A.I., Lucishin O.A. The tax adjusting of activity of domestic enterprises in the conditions of becoming of market relations

Essence of government control of activity of enterprises, his basic directions and forms of application, is considered in this article. The best are also presented, to our opinion, ways of perfection of state influence on financial activity in modern terms, taking into account the basic aspects of market environment.

Keywords: Government control of activity of enterprises, taxes, tax system, financial leverages, budgetary investing, enterprise, activity.

УДК 657.1; 630

***Доц. Т.А. Городня, канд. екон. наук;
здобувач Є.П. Пацкан – Львівська КА***

**ДІАГНОСТИКА УПРАВЛІННЯ ОБІГОВИМ КАПІТАЛОМ
ПІДПРИЄМСТВА**

Висвітлено питання ефективності управління обіговим капіталом підприємства, розглянуто концептуальні основи теорії його управління, а також різні підходи щодо визначення його економічної сутності. Досліджено методи управління обіговим капіталом, показники ефективності його використання для ефективного управління, а також визначено оптимізацію структури обігового капіталу та стратегію управління ним.

У сучасних умовах для багатьох вітчизняних підприємств типовим наслідком кризових явищ їх економічного розвитку є гостра нестача обігового капіталу, яка супроводжується низьким рівнем його використання. Розвиток ринкових відносин в Україні та досвід зарубіжної системи господарювання визначають залежність результатів діяльності підприємств від ефективності управління процесом формування і використання їх обігового капіталу. Тому дослідження системи управління обіговим капіталом як важливого чинника підвищення ефективності функціонування підприємств набуває особливої актуальності.

Під час оцінювання ефективності управління обіговим капіталом фінансові служби підприємств, зазвичай, використовують стандартний набір показників, рекомендований Міністерством економіки України, Держкомстатом України. У ринкових умовах виникла потреба в розробленні комплексної системи управління обіговим капіталом та методики оцінювання її впливу на фінансовий стан підприємств з урахуванням особливостей галузей національного господарства. Впровадження таких розробок сприятиме забезпеченню належного рівня прибутковості підприємств через оптимізацію обсягів і структури обігового капіталу.

Концептуальні основи сутності та теорії управління обіговим капіталом розглянуто у наукових працях вітчизняних і зарубіжних учених-економістів: Л. Аврамчука, І. Балабанова, І. Бланка, Дж. Ван Хорна, Л. Драгуна, А. Мазаракі, А. Поддєрьогіна, А. Шеремета та інших.

Проте існує низка теоретичних і практичних проблем, які все ще залишаються не вирішеними як на рівні окремих підприємств, так і окремих галузей. До них варто віднести проблеми забезпечення обіговим капіталом з визначенням структури та джерел його формування, оцінювання впливу його на фінансовий стан підприємств. Тому на сучасному етапі трансформації управлінських засад функціонування підприємств пріоритетного значення набуває система управління обіговим капіталом та напрями її вдосконалення.

Так, з'ясовано, що понятійно-категорійний апарат, який вживається у науковій літературі, нормативних документах і на практиці, відзначається істотними суперечностями і відсутністю одностайності у визначенні капіталу взагалі. Це призводить до різних тлумачень означених понять. У процесі дослідження розвитку теорії управління обіговим капіталом виділено чотири основні школи: класичну, радянську, сучасну (пострадянську) та західну [5].

Представники класичної школи (Ф. Кене, А. Сміт, Д. Рікардо, К. Маркс) часто виходили із різних теоретичних позицій щодо визначення сутності обігового капіталу та управління ним. Вони вперше запропонували поділ капіталу на основний та обіговий, акцентуючи увагу на співвідношенні між обома частинами. Представники марксистської теорії поділили обіговий капітал на обігові виробничі фонди та фонди обігу.

У радянські часи поняття "капітал" було взагалі вилучено з вживання як в економічній теорії, так і на практиці. Більше приділялось уваги поняттю "обігові фонди" або "обігові кошти", що було внутрішньо притаманно командно-адміністративній системі з її жорстким розподілом фондів і лімітів. У сучасній економічній літературі існує багато різних підходів до визначення економічної сутності обігового капіталу. Але більшість вітчизняних науковців визначає його як частину капіталу, що авансується у виробництво, вартість якого повністю входить до нового товару і повертається в грошовій формі за один кругообіг.

У західній економічній літературі більшість авторів визначають обіговий капітал як обігові активи за мінусом короткотермінових зобов'язань, тобто не розглядають теоретичні основи сутності обігового капіталу, а приділяють увагу методам і прийомам управління ним.

Аналіз досліджень показує, що обіговий капітал доцільно розглядати як авансовану вартість в елементи обігових виробничих фондів і фондів обігу для забезпечення безперервного процесу виробництва та реалізації продукції з метою досягнення достатнього рівня прибутковості підприємства [2]. Цим наголошено, по-перше, вартісну природу обігового капіталу, по-друге, виділяється його речове втілення, і, по-третє, визначається мета авансування – досягнення достатнього рівня прибутковості.

У практиці застосовують такі методи управління обіговим капіталом: метод коефіцієнтів; нормування; метод АВС; оптимізація. Коефіцієнтний ме-

тод дає змогу розрахувати показники, які характеризують стан обігового капіталу (частка запасів, грошових коштів чи дебіторської заборгованості у загальній сумі обігового капіталу, частка сумнівної дебіторської заборгованості), стан джерел формування обігового капіталу (наявність власного капіталу, наявність зовнішніх джерел фінансування обігового капіталу) та ефективність його використання. Ефективність використання обігового капіталу оцінюється на основі фінансової звітності за допомогою системи показників, до яких належать:

- коефіцієнт обертання обігових коштів – визначається як відношення обсягу реалізації продукції до середньорічної суми обігових активів;
- тривалість обертання обігових коштів (дні) – відношення тривалості планового періоду (360 днів) до коефіцієнта обертання;
- коефіцієнт завантаження обігових коштів – показник, обернений до коефіцієнта обертання [1];
- рентабельність обігових коштів – визначається як відношення прибутку від звичайної діяльності до обігових активів.
- абсолютне вивільнення обігових коштів – визначається за формулою:

$$\Delta a = (T_1 - T_0) \cdot \frac{N_1}{360}, \quad (1)$$

- відносне вивільнення обігових коштів – визначається за формулою:

$$\Delta v = \frac{N_1 - N_0}{K_0}, \quad (2)$$

де: T_1 , T_0 – тривалість обертання обігових коштів у звітному (наступному) та базовому (попередньому) роках відповідно, дні; N_1 – обсяг реалізованої продукції у звітному році, грн.; N_0 – обсяг реалізованої продукції у звітному (наступному) та базовому (попередньому) роках відповідно, грн.; K_0 – коефіцієнт обертання обігових активів у базовому році.

У теорії і практиці управління обіговим капіталом велику увагу приділяють методам нормування. Це єдиний метод, що регулюється на загальнодержавному рівні. Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України і Національного банку України від 19 квітня 1993 р., №279 "Про нормативи запасів товарно-матеріальних цінностей державних підприємств та організацій та джерела їх покриття" Міністерством економіки України разом з Міністерством фінансів України розроблено типовий порядок визначення норм запасів товарно-матеріальних цінностей, згідно з яким розроблення норм і нормативів обігових коштів проводиться за окремими видами сировини, матеріалів та інших товарно-матеріальних цінностей і витрат за кожним елементом обігових коштів та загалом по підприємству. Перелік елементів обігових коштів визначається залежно від специфіки виробництва і реалізації продукції [4]. На кожному конкретному підприємстві склад і структура обігових активів є різними і залежать від типу виробництва, складу витрат на виробництво продукції, що виготовляється, матеріально-технічного постачання тощо.

Цей метод є простим і найточнішим, але доволі трудомістким. Тому потрібно зазначити, що через складність і деталізованість методики розрахунку потреби в обіговому капіталі таке нормування здійснюється не на всіх підприємствах або здійснюється нерегулярно.

Для забезпечення безперервного процесу виробництва підприємства повинні мати у своєму розпорядженні потрібну суму обігових коштів. Порівняння фактичної наявності обігових коштів з нормативом дає змогу визначити нестачу або надлишок власних обігових коштів. Так, основними причинами нестачі власних обігових коштів можуть бути підвищення цін внаслідок інфляційних процесів, нецільове використання обігових коштів; несвоєчасне фінансування приросту нормативу обігових коштів; наявність дебіторської заборгованості тощо.

Надлишок власних обігових коштів може виникнути внаслідок перевиконання плану прибутку, неповного внеску платежів до бюджету, безоплатного надходження (отримання) товарно-матеріальних цінностей від інших організацій, неповного використання прибутку на цілі, передбачені фінансовим планом тощо. Метод АВС – це метод, згідно з яким всю номенклатуру запасів, залежно від їх цінності поділяють на 3 категорії:

- *група А* – запаси, які є найціннішими з погляду їх вартості, але в натуральному вираженні використовуються в малих кількостях (у зарубіжній практиці ці види сировини (матеріалів) займають 50 % у загальній структурі витрат на виробництво продукції);
- *група В* – запаси із середньою вартістю і середньою кількістю їх використання у виробничому процесі (частка цієї групи сировини перевищує 25 % закупівель);
- *група С* містить різноманітний асортимент запасів, які одночасно є незначними з погляду їх вартості у грошовому вираженні.

Оптимізація обігового капіталу – це вибір з усіх можливих варіантів прогнозованого обсягу обігового капіталу найкращого, який сприятиме досягненню максимального ефекту. Оптимізація структури обігового капіталу ґрунтується на оптимізації величини кожного окремого елемента, а саме: запасів, боргів дебітора та грошових коштів, що є на рахунках підприємства і передбачає:

- аналіз співвідношення власних і позичених обігових активів;
- планування потреби в кредитах і позиках;
- аналіз і планування потреби в окремих частинах обігового капіталу, що забезпечують матеріальні витрати й оплату праці [1].

Поряд з цим ефективна система управління обіговим капіталом повинна базуватися на принципах адекватності (забезпечення виробництва обіговим капіталом у необхідних обсягах і структурі), результативності (досягнення прибутковості), гнучкості (можливості врахування впливу зовнішніх і внутрішніх факторів), керованості (можливості внесення тимчасових змін залежно від потреб виробництва).

Доведено, що всі ці принципи повинні діяти одночасно, оскільки вони визначають умови рівноваги та ефективного функціонування системи управління обіговим капіталом. Динамічність зовнішнього середовища, непередбачувані зміни факторів впливу на підприємства обумовлюють необхідність розробки стратегії управління обіговим капіталом.

У процесі дослідження встановлено, що стратегія управління обіговим капіталом – це управлінська діяльність, спрямована на досягнення стратегіч-

ної цілі підприємства через процес формування обсягів, структури обігового капіталу, джерел його фінансування та вартості залучення коштів, ефективне використання [3].

Отже, методи оптимізації обігового капіталу не пристосовані до застосування в умовах інфляції. Їх застосування утруднене у зв'язку з нерозвиненістю ринку цінних паперів в Україні і, отже, вони практично не використовуються в управлінні підприємством, хоча цінність цих моделей очевидна і практичне їх впровадження в процес діагностики управління обіговим капіталом – це недалеке майбутнє.

Література

1. Душило А.А. Оптимізація структури оборотного капіталу підприємства / А.А. Душило // Регіональна економіка. – 2006. – № 4. – С. 24-30.
2. Савчук В.А. Стратегии и технологии управления финансами предприятия / В.А. Савчук // Менеджмент і менеджер. – 2003. – № 10. – С. 37-44.
3. Стоянова Е.С. Управление оборотным капиталом / Е.С. Стоянова, Е.В. Бикова, И.А. Бланк. – М. : Изд-во "Перспектива", 1998. – 356 с.
4. Типовий порядок визначення норм запасів товарно-матеріальних цінностей від 15 червня 1993 р. – 1993 р. [Електронний ресурс]. – Доступний з http://www.uazakon.com/documents/date_6j/pg_gcgtx.htm.
5. Фесюк І.В. Методичні засади планування потреби в оборотному капіталі підприємства у ринкових умовах / І.В. Фесюк // Економіка і ринок: облік, аналіз, контроль. – 2005. – № 13. – С. 14-18.

Городня Т.А., Пацкан Е.П. Диагностика управления оборотным капиталом предприятия

Отражен вопрос эффективности управления оборотным капиталом предприятия, рассмотрены концептуальные основы теории его управления, а также разные подходы относительно определения его экономической сущности, исследовано методы управления оборотным капиталом, показатели эффективности его использования для эффективного управления, а также определена оптимизация структуры оборотного капитала и стратегия управления им.

Gorifnya T.A., Packan Ye.P. Enterprise floating capital management diagnostics

The question of efficiency of management of enterprise a floating capital is reflected in the article, conceptual bases of theory of his management, and also different approaches, are considered in relation to determination of his economic essence, explored methods of management a floating capital, indexes of efficiency of his use for an effective management, and also optimization of circulating capital structure is certain at strategy of management to them.

УДК 330.101. Доц. Л.В. Рібун, канд. екон. наук – НЛТУ України, м. Львів

СТРАТЕГІЯ МАКРОЕКОНОМІЧНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ В УКРАЇНІ

Обґрунтовано потребу макроекономічних перетворень в інституційно-регуляторному середовищі як основу підвищення конкурентоспроможності національної економіки. Встановлено, що поняття соціального капіталу наразі не дуже відоме в Україні, тому воно потребує окремого дослідження. Водночас, сучасна світова економічна наука дає політикам достатній інструментарій для конструювання такої національної економічної політики, яка допоможе в найближчому майбутньому вирі-